

Các di tích về CHỦ TỊCH HỒ CHÍ MINH Ở HÀ NỘI

TS. ĐẶNG KIM NGỌC*

1 - Sinh thời, Chủ tịch Hồ Chí Minh, lãnh tụ vĩ đại của dân tộc Việt Nam, nhà văn hóa lớn của thế giới, đã dành nhiều tình cảm của mình cho thủ đô Hà Nội. Với vị thế là thủ đô của cả nước, Hà Nội đã vinh dự được đón Chủ tịch Hồ Chí Minh về sống và làm việc qua hai thời kỳ quan trọng trong cuộc đời hoạt động cách mạng của Người. Thời kỳ thứ nhất, từ tháng 8 năm 1945 đến tháng 12 năm 1946. Thời kỳ thứ hai, từ tháng 10 năm 1954 đến tháng 6 năm 1969. Và ngày nay, Hà Nội lại vinh dự thay mặt nhân dân cả nước bảo vệ, gìn giữ nơi an nghỉ cuối cùng của Người.

Trong những tháng năm ấy, nhân dân Hà Nội luôn được đón nhận ở Chủ tịch Hồ Chí Minh sự quan tâm đặc biệt. Người đã dành thời gian đến thăm các cơ sở công nghiệp, nông nghiệp, các trường học, bệnh viện..., đến thăm nhiều gia đình mà trong số họ có người là nông dân, công nhân, dân nghèo, có người là trí thức, cán bộ, chiến sĩ lực lượng vũ trang... Ai ai cũng được Bác ân cần thăm hỏi. Những nơi Bác từng sống và làm việc, những nơi từng ghi dấu chân Bác đến, ngày nay đều trở thành những địa chỉ thiêng liêng trong lòng mỗi người dân. Và, những địa chỉ đó đã trở thành những di tích về Chủ tịch Hồ Chí Minh mà mỗi người chúng ta

đều có trách nhiệm giữ gìn. Cho tới nay, kết quả từ nhiều đợt khảo sát và nghiên cứu đã thống kê được, trên địa bàn Hà Nội có tới 217 địa điểm di tích có liên quan đến Chủ tịch Hồ Chí Minh.

Nếu tính từ khi Hà Nội được đón Chủ tịch Hồ Chí Minh về ngày đầu tiên tại bến đò Sù Gà (huyện Từ Liêm - nay thuộc quận Tây Hồ) vào tháng 8 năm 1945 thì đến nay đã gần 60 năm. Và, cũng đã 35 năm trôi qua kể từ ngày Người vĩnh biệt chúng ta (tháng 9/1969), thủ đô Hà Nội đã có nhiều thay đổi. Làng mạc biến thành đường phố, đường xá được mở rộng, cửa hàng, khách sạn mọc lên san sát.... Với tốc độ phát triển ấy, những gì thuộc về quá khứ, đặc biệt là di sản bất động sản, đang dần thay bằng những công trình mới. Điều này có ảnh hưởng rất lớn tới các di tích ở Hà Nội và di tích về Chủ tịch Hồ Chí Minh.

2 - Trong số 217 di tích Chủ tịch Hồ Chí Minh vừa nêu ở trên, cho tới nay mới chỉ có 2 di tích được Nhà nước công nhận và xếp hạng: Khu di tích Chủ tịch Hồ Chí Minh tại Phủ Chủ tịch và Di tích 48 Hàng Ngang (các di tích này đã được bảo vệ, tôn tạo và có bộ máy tổ chức để phát huy tác dụng). Đây là một tỷ lệ hết sức thấp, nhất là đối với di tích về lãnh tụ Hồ Chí Minh.

* GIÁM ĐỐC BẢO TÀNG THÀNH PHỐ HÀ NỘI

Ở một số địa phương thuộc thành phố có di tích về Bác Hồ cũng được tổ chức nhiều hình thức lưu niệm, nhưng hoạt động này là do các cấp ủy Đảng, chính quyền và nhân dân địa phương tự lo kinh phí. Đây là những việc xuất phát từ tình cảm sâu nặng của cán bộ và nhân dân sở tại đối với lãnh tụ, nhằm khắc sâu những lời dạy bảo của Người khi về thăm, coi đó là những bài học giáo dục tốt nhất cho các thế hệ. Chính vì vậy, các hình thức hoạt động ở các địa điểm di tích này rất phong phú. Có thể nêu ví dụ ở khu tập thể Kim Liên, phường Kim Liên, quận Đống Đa, ở đây, Đảng ủy và Ủy ban nhân dân phường đã xây dựng nhà tưởng niệm Bác Hồ trên mảnh đất, trước kia Người đã đứng nói chuyện với bà con khu tập thể. Nhà tưởng niệm này chính là nơi hàng năm cán bộ và nhân dân trong phường tổ chức các hoạt động kỷ niệm ngày sinh của Bác, hội thảo, lễ kỷ niệm ngày Bác về thăm..., qua đó, dấy lên phong trào lấy lời dạy của Bác làm bài học để phấn đấu xây dựng phường Kim Liên thành phường kiểu mẫu. Hoặc như ở thôn Mễ Trì, huyện Từ Liêm, tại đây, Ủy ban nhân dân xã Mễ Trì đã xây dựng đài tưởng niệm ở chính địa điểm năm xưa Bác về nói chuyện với nhân dân địa phương (ở ngay cạnh đình làng). Hàng năm, vào dịp kỷ niệm ngày sinh của Bác và các ngày lễ lớn của dân tộc, bà con thường đến đây đặt hoa tưởng niệm và ôn lại những lời dạy của Người để cùng nhau xây dựng thôn Mễ Trì ngày càng giàu mạnh.

Tuy nhiên, những địa phương tổ chức các hoạt động như thế còn chưa nhiều (so với tổng số địa điểm di tích về Bác ở Hà Nội đã được thống kê). Do đó, các di tích về Chủ tịch Hồ Chí Minh đã được bảo vệ và phát huy thông qua việc công nhận của Nhà nước hay bằng sự tự nguyện của người dân chưa tạo thành một hệ thống để từ đó có thể xây dựng một hành trình tham quan nhằm đem lại hiệu quả cao nhất trong việc tuyên truyền, giới thiệu về Chủ tịch Hồ Chí Minh. Trong khi Hà Nội có nhiều di tích về Bác, có ý nghĩa đặc biệt như di tích ghi dấu sự kiện Chủ tịch Hồ Chí Minh về thủ đô lãnh đạo Cách mạng tháng Tám thành công trong cả nước và xây dựng chính quyền dân chủ nhân dân đầu tiên ở Đông Nam Á; di tích ghi dấu cuộc đấu tranh kiên cường của Người để bảo vệ chính quyền dân chủ nhân dân, cùng rất nhiều di tích khác nữa, đủ khả năng tạo thành

một tuyến tham quan-đầy hấp dẫn. Thực tế đó đã đòi hỏi chúng ta cần cùng nhau suy nghĩ và thể hiện trách nhiệm của mình (tổ chức, cá nhân) trong hoạt động thực tiễn. Mặt khác, sự tự nguyện bảo tồn, tôn tạo di tích của các cấp chính quyền cơ sở ở địa phương và của người dân về cơ bản là tốt, cần phát huy, song cũng nên có một sự chỉ đạo thống nhất.

3 - Có thể phân loại các di tích về Chủ tịch Hồ Chí Minh ở Hà Nội thành 5 loại hình sau:

- Các di tích Chủ tịch Hồ Chí Minh tồn tại độc lập.
- Các di tích Chủ tịch Hồ Chí Minh nằm trong các di tích lịch sử - văn hóa khác.
- Các di tích Chủ tịch Hồ Chí Minh nằm trong công sở nhà nước do tập thể quản lý.
- Các di tích Chủ tịch Hồ Chí Minh nằm trong các tư gia do tư nhân quản lý.
- Các di tích Chủ tịch Hồ Chí Minh đã là phế tích.

Theo đó, dễ dàng nhận thấy một thực tế là các di tích Chủ tịch Hồ Chí Minh ở Hà Nội có nhiều hình thức quản lý khác nhau:

- Nhà nước quản lý: Các di tích tồn tại độc lập được Nhà nước cấp bằng công nhận như Khu di tích Chủ tịch Hồ Chí Minh tại Phủ Chủ tịch và Di tích 48 Hàng Ngang. Tuy nhiên, do các yếu tố khách quan mà hai di tích này được bảo tồn ở hai mức độ khác nhau: Khu di tích Chủ tịch Hồ Chí Minh tại Phủ Chủ tịch được giữ gìn tương đối nguyên trạng (cả phần cảnh quan), còn Di tích 48 Hàng Ngang chỉ giữ gìn được một bộ phận chính - căn phòng Chủ tịch Hồ Chí Minh ở, làm việc và viết Tuyên ngôn độc lập (trên tầng 2 của ngôi nhà). Nhìn chung, hoạt động bảo tồn, tôn tạo, phát huy giá trị của hai di tích trên trong những năm qua là rất tốt. Các di tích được bảo vệ an toàn tuyệt đối và được bảo quản bằng nhiều chế độ phù hợp với các loại chất liệu cấu thành nên di tích, các loại cây xanh trong khu di tích vẫn bốn mùa xanh tươi. Đặc biệt là công tác phát huy tác dụng di tích. Khu di tích Chủ tịch Hồ Chí Minh tại Phủ Chủ tịch hàng năm đón hàng triệu lượt khách từ mọi miền của đất nước và từ khắp các châu lục đến tham quan. Di tích 48 Hàng Ngang với qui mô nhỏ, hàng năm cũng đón được hàng ngàn khách trong và ngoài nước.

Tuy nhiên, trong công tác bảo tồn, tôn tạo hai di tích này, vẫn có điều cần phải lưu tâm giải

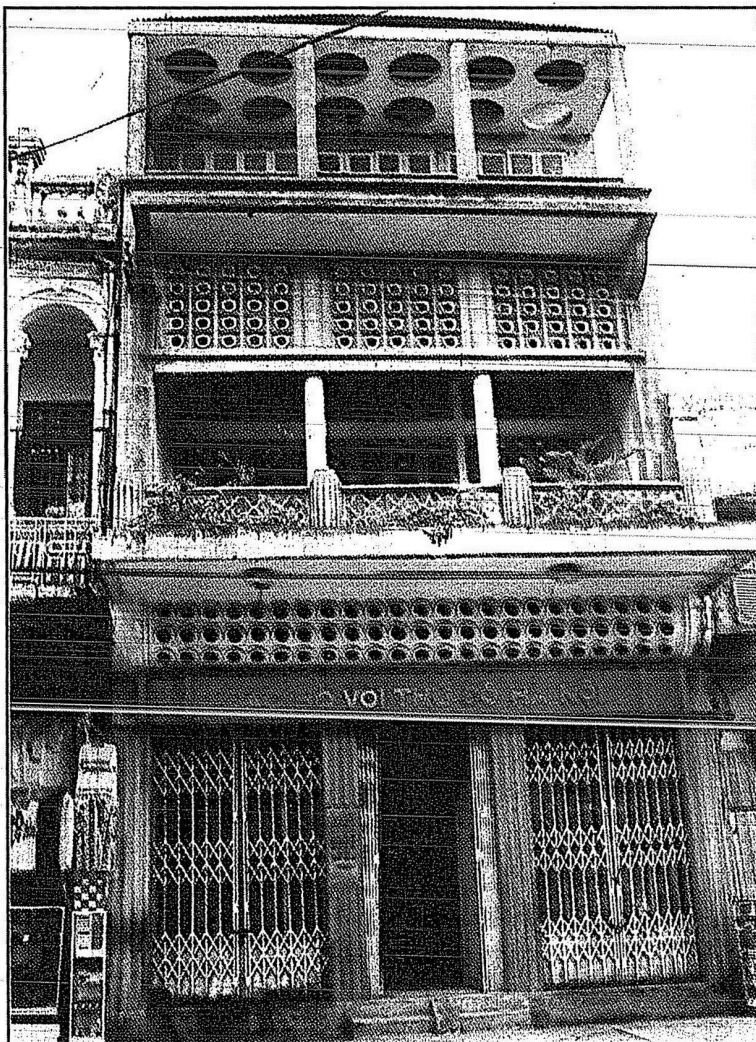

Phòng họp tại nhà 48 Hàng Ngang, nơi Bác và các đồng chí Trung ương Đảng đã làm việc từ ngày 25/8 đến ngày 2/9/1945 - Ảnh: Tiến Thắng

quyết, nhất là việc sử dụng di tích như hiện nay đã đưa tới những khó khăn cho công tác bảo vệ và phát huy giá trị di tích. Ví dụ, với Di tích 48 Hàng Ngang, các cơ quan chức năng ngành Văn hoá - Thông tin đã nhiều lần đề nghị sử dụng cả ngôi nhà 48 Hàng Ngang để làm di tích. Có như vậy mới có thể khôi phục lại lối mà Chủ tịch Hồ Chí Minh đã đi lại trong những ngày Người ở, làm việc tại đây và khôi phục làm cảnh quan của ngôi nhà ở thời điểm năm 1945 - nhưng do nhiều khó khăn khách quan, nên chưa thu hồi được toàn bộ ngôi nhà này (cả mặt phố Hàng Cân và toàn bộ tầng 3 ngôi nhà vẫn do đơn vị khác quản lý).

- Tập thể quản lý: Hình thức quản lý di tích này là phổ biến đối với các di tích về Chủ tịch Hồ Chí Minh tại Hà Nội, được thực hiện dưới nhiều hình thức cụ thể: Có di tích nằm trong các di tích lịch sử văn hoá khác cho nên chưa có hình thức lưu niệm sự kiện Chủ tịch Hồ Chí Minh đến thăm (như Văn Miếu, chùa Láng, đình Nhật Tảo...); có di tích nằm ngay trong công sở nhà nước - trong số này, nhiều di tích được gắn biển lưu niệm sự kiện Bác đến thăm và có những hình thức tưởng niệm thiết thực (Ví

dụ: Trường Trung học Chu Văn An, Nhà máy Công cụ số 1 đã gắn biển lưu niệm tại nơi Người đứng nói chuyện năm xưa; Hợp tác xã Phú Diễn đã dựng bia tưởng niệm và xây dựng vườn cây ao cá Bác Hồ...). Một trong những trường hợp tiêu biểu cho công tác bảo tồn, tôn tạo di tích về Chủ tịch Hồ Chí Minh, đó là di tích Phòng 23, Nhà A - Trường Đảng cao cấp Nguyễn Ái Quốc, nay là Học viện Chính trị Quốc gia Hồ Chí Minh, nơi Chủ tịch Hồ Chí Minh ở và làm việc trong những ngày Đại hội Đại biểu toàn quốc của Đảng lần thứ III, tháng 9 năm 1960. Căn phòng này nằm trên tầng 2 của ngôi nhà 2 tầng. Tháng 3/1981, căn phòng được gắn biển di tích ở cửa ra vào. Bên cạnh đó còn tổ chức một phòng trưng bày chuyên đề về các đại hội Đảng từ năm 1930 đến nay. Từ đó, cơ quan đã cử một cán bộ chuyên trách công tác bảo vệ, bảo quản, phát huy tác dụng di tích. Hàng năm, vào các ngày lễ, ngày tết của đất nước, hoặc các dịp đầu năm học, kết thúc khoá học..., nhà trường đều tổ chức các đoàn tham quan di tích, xem phòng trưng bày chuyên đề. Hiện nay, nhà trường đã có một cán bộ nghiệp vụ bảo tồn bảo tàng phụ trách công tác này và

Di tích 4B Hàng Ngang, Hà Nội- Ảnh: S.T

di tích vẫn đang được phát huy tác dụng tốt

- Tư nhân quản lý: Có thể nêu một số di tích tiêu biểu thuộc hình thức quản lý này. Đó là các điểm di tích nhà ông Trương Từ Thúc ở 77 Yên Phụ; nhà ông Nguyễn Văn Tá ở phố Tôn Đức Thắng; nhà Giáo sư Đặng Văn Chung ở 12 Hai Bà Trưng... đều là những ngôi nhà vẫn còn nguyên trạng, nhiều hiện vật về Chủ tịch Hồ Chí Minh vẫn được gìn giữ, bảo quản chu đáo với một tình cảm thành kính, coi như bảo vật của gia đình.

Đặc biệt là việc chăm lo giữ gìn những kỷ niệm về Bác của gia đình ông Công Ngọc Kha ở xã Phú Thượng, huyện Từ Liêm (nay thuộc quận Tây Hồ), nơi Chủ tịch Hồ Chí Minh ở và làm việc những ngày đầu tiên khi Người về Hà Nội năm 1945. Trân trọng những kỷ niệm về

Bác Hồ, gia đình đã giữ lại nội thất và hình dáng kiến trúc ngôi nhà như những ngày Người đến ở và làm việc. Đã có nhiều đoàn cán bộ nghiên cứu, nhiều đồng chí lãnh đạo Đảng và Nhà nước, các cụ lão thành cách mạng, các cháu học sinh thường đến thăm di tích, thăm gia đình vào các ngày lễ lớn của dân tộc

Đến năm 1997, thành phố Hà Nội đã quyết định đổi đất cho gia đình để giữ lại ngôi nhà đó làm di tích lưu niệm. Bảo tàng Hà Nội là cơ quan được giao nhiệm vụ quản lý trực tiếp. Di tích nhiều lần được trùng tu, tôn tạo và hiện nay đang phát huy tác dụng tốt

4- Cuối cùng, có lẽ cũng cần mạnh dạn nhìn thẳng vào một sự thật là công tác phát huy tác dụng của các di tích Chủ tịch Hồ Chí Minh ở Hà Nội còn rất hạn chế. Ngoại trừ trường hợp Khu di tích Chủ tịch Hồ Chí Minh tại Phủ Chủ tịch đã làm tốt công tác này, còn hầu hết ở các di tích khác, việc phát huy tác dụng chưa xứng

đáng với tầm vóc, vị thế và ý nghĩa của nó.

Ngay như di tích Phòng 23, nhà A2 của Trường Đảng Nguyễn Ái Quốc tuy đã làm tốt công tác bảo tồn, lưu giữ kỷ vật của Bác, nhưng nếu chỉ hạn chế phục vụ cho cán bộ, học viên của nhà trường thì chắc chắn không đáp ứng được lòng ngưỡng mộ, kính trọng đối với lãnh tụ của đồng bào, chiến sĩ thủ đô và cả nước... Theo chúng tôi, hạn chế này rất cần sớm được khắc phục, vì chỉ trên cơ sở đó, chúng ta mới thực sự góp phần thực hiện được ý nguyện thiêng liêng: Tư tưởng, tình cảm và hình ảnh của Bác Hồ kính yêu còn sống mãi trong sự nghiệp của chúng ta.

D.K.N